

**Міністерство освіти і науки України
ДЕРЖАВНИЙ БІОТЕХНОЛОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

Факультет менеджменту, адміністрування та права

**Кафедра ЮНЕСКО «Філософія людського
спілкування» та соціально-гуманітарних дисциплін**

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ МІЖОСОБИСТІСНОГО СПІЛКУВАННЯ

**Методичні вказівки
до проведення практичних занять з дисципліни**

**для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
денної та заочної форми здобуття освіти зі спеціальності
015 «Професійна освіта» (аграрне виробництво, переробка
сільськогосподарської продукції та харчові технології)**

**Харків
2024**

Міністерство освіти і науки України
ДЕРЖАВНИЙ БІОТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет менеджменту, адміністрування та права
Кафедра ЮНЕСКО «Філософія людського спілкування»
та соціально-гуманітарних дисциплін

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ МІЖСОБИСТІСНОГО СПІЛКУВАННЯ

Методичні вказівки
до проведення практичних занять з дисципліни

для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
денної та заочної форми здобуття освіти зі спеціальності
015 «Професійна освіта» (аграрне виробництво, переробка
сільськогосподарської продукції та харчові технології)

Затверджено рішенням
Науково-методичної ради
Факультету МАП ДБТУ
Протокол № 1
від 17 вересня 2024 р.

Харків
2024

УДК 378.015.3:316.77](072)

П 89

Схвалено
на засіданні кафедри ЮНЕСКО «Філософія людського спілкування»
та соціально-гуманітарних дисциплін
Протокол №1 від 12 вересня 2024 р.

Рецензенти:

В. М. Нагаєв, д-р. пед. наук, проф. кафедри професор кафедри менеджменту, бізнесу та адміністрування Державного біотехнологічного університету;

С. Г. Корнієнко, д-р. філос. наук, доцент, професор кафедри філософії Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди.

П-89 Психолого-педагогічні основи міжособистісного спілкування : метод. вказівки до проведення практичних занять з дисципліни для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти ден. та заоч. форми здобуття освіти зі спец. 015 «Професійна освіта» Аграрне виробництво, переробка сільськогосподарської продукції та харчові технології / Державний біотехнологічний університет; авт.-уклад. Н. Г. Грабар, І. О. Данченко. – Харків : [б. в.], 2024. – 27 с.

Методичні вказівки до проведення практичних занять з дисципліни «Психолого-педагогічні основи міжособистісного спілкування» розроблено відповідно до навчальної програми. Видання включає програму та структуру навчальної дисципліни, теми для самостійного засвоєння студентами (з вказуванням літературних джерел), рекомендовану літературу та електронний ресурс, питання для самоконтролю.

Видання призначено здобувачам першого (бакалаврського) рівня вищої освіти денної та заочної форми здобуття освіти зі спеціальності 015 «Професійна освіта» Аграрне виробництво, переробка сільськогосподарської продукції та харчові технології.

УДК 378.015.3:316.77](072)

Відповідальний за випуск: Н. І. Моїсєєва, д-р екон. наук, проф.

© Н. Г. Грабар, І.О. Данченко
укладання, 2024
© ДБТУ, 2024

Зміст

Вступ.....	4
Опис навчальної дисципліни.....	4
Мета навчальної дисципліни.....	4
Програма навчальної дисципліни.....	6
Структура навчальної дисципліни.....	7
Теми практичних занять.....	8
Особливості роботи з джерелами інформації.....	21
Алгоритм підготовки усної доповіді.....	22
Вимоги щодо змісту, обсягу, оформлення реферату	22
Перелік електронних ресурсів.....	25

Вступ

Сучасне суспільство висуває до фахівців широкий спектр вимог, серед яких особливу увагу приділяють здатності випускників самостійно здобувати знання з різноманітних джерел, упорядковувати отриману інформацію, аналізувати й оцінювати конкретні соціально-політичні ситуації тощо. Формування таких навичок відбувається протягом усього навчального процесу завдяки участі студентів у практичних заняттях, виконанню контрольних завдань і тестів, а також написанню курсових та випускних кваліфікаційних робіт. При цьому самостійна робота студентів з дисципліни «Психолого-педагогічні основи міжособистісного спілкування» відіграє важливу роль під час навчального процесу та впливає на подальше становлення студента як кваліфікованого спеціаліста.

Під час освоєння дисципліни студенти здобуватимуть знання педагогічно-психологічного значення, зокрема: основні поняття, принципи та моделі міжособистісного спілкування; психологічні аспекти спілкування, включаючи роль емоцій, стереотипів і когнітивних процесів; педагогічні принципи організації ефективного комунікативного процесу; техніки активного слухання, емпатії, надання зворотного зв'язку та вирішення конфліктів.

Програма курсу «Психолого-педагогічні основи міжособистісного спілкування» покликана сформувати теоретичну та методологічну базу для становлення умінь та навичок студентів спілкування в професійній діяльності; сприяє розвитку важливих складових професійної компетенції випускників Державного біотехнологічного університету, що свідчить про актуальність його освоєння майбутніми фахівцями спеціальності 015 «Професійна освіта» Аграрне виробництво, переробка сільськогосподарської продукції та харчові технології.

Основний метод і форма вивчення курсу повідомлення нових знань – лекційний курс та практичні заняття.

Опис навчальної дисципліни

Навчальна дисципліна «Психолого-педагогічні основи міжособистісного спілкування» посідає важливе місце в структурно-логічній схемі підготовки студента і буде корисна майбутнім фахівцям спеціальності 015 «Професійна освіта» Аграрне виробництво, переробка сільськогосподарської продукції та харчові технології.

Головною особливістю дисципліни «Психолого-педагогічні основи міжособистісного спілкування» є її спрямованість на формування у студентів системного розуміння процесів міжособистісної взаємодії,

розвитку комунікативних компетенцій, а також навичок аналізу, діагностики та вдосконалення спілкування в різних соціально-професійних контекстах.

Найважливіше завдання предмета «Психолого-педагогічні основи міжособистісного спілкування» полягає в тому, щоб забезпечити розуміння студентами основних елементів процесу встановлення міжособистісного спілкування та формування вмінь та навичок, необхідних для ефективної співпраці.

Мета самостійної роботи: Забезпечити глибше розуміння теоретичних аспектів міжособистісного спілкування, формування практичних навичок комунікації, саморефлексії та вдосконалення індивідуальної комунікативної компетентності.

Після виконання самостійної роботи студенти мають:

Поглибити знання про механізми міжособистісного спілкування.

- Навчитися аналізувати та застосовувати на практиці комунікативні техніки.
- Розвинути вміння виявляти бар'єри спілкування та долати їх.
- Покращити власну комунікативну компетентність у професійному та особистісному контексті.

Мета навчальної дисципліни

Мета лекційного навчального курсу та практичних занять – надати студентам базові знання про спілкування, його види та основні закономірності організації й удосконалення цього процесу; розкрити особливості взаєморозуміння між співрозмовниками; розвинути у студентів навички психологічного аналізу процесу спілкування, проведення психодіагностики комунікативних характеристик та подолання комунікативних труднощів.

Програма навчальної дисципліни

Розділ I. СПІЛКУВАННЯ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ТА КОМУНІКАТИВНА КАТЕГОРІЯ

Тема 1. Спілкування як науково-практична проблема.

Тема 2. Співвідношення спілкування та комунікації: теоретичний аспект.

Тема 3. Комунікативний аспект спілкування.

Тема 4. Інтерактивний аспект спілкування.

Тема 5. Перцептивний аспект спілкування.

Тема 6. Спілкування та індивідуальні якості особистості.

Тема 7. Комунікативність та комунікабельність.

Розділ II. СПІЛКУВАННЯ ЯК ВЗАЄМОДІЯ

Тема 8. Вербальне спілкування.

Тема 9. Невербальне спілкування.

Тема 10. Бар'єри та труднощі спілкування.

Тема 11. Ділове спілкування.

Тема 12. Психологічні аспекти переговорного процесу.

Структура навчальної дисципліни

Обсяг курсу – 5 кредити (ECTS): 30 годин лекції, 44 годин – практичні заняття, 76 годин – самостійна робота, екзамен.

Форма навчання	Кредитні розділи	Всього		Розподіл навчального часу за видами занять			Семестрова атестація
		кредитів	годин	лекції	практичні заняття	Індивід. завдання	
<i>Денна</i>	<i>2</i>	<i>5</i>	<i>150</i>	<i>30</i>	<i>44</i>	<i>Реферат, презентація</i>	<i>екзамен</i>

Теми практичних занять

Практичне заняття 1. Психолого-педагогічні основи педагогічного спілкування (4 год.)

Мета заняття: Дослідити спілкування як багатогранне явище, що поєднує в собі теоретичні аспекти наукового аналізу та практичні механізми реалізації в житті. Ознайомитися з основними теоріями та підходами до розуміння спілкування. Розкрити роль спілкування як інструменту міжособистісної та соціальної взаємодії. Вивчити ключові компоненти, закономірності та форми спілкування.

Питання:

1. Педагогічне спілкування та його особливості.
2. Структура та функції спілкування в суспільстві.
3. Розкрити психологічний аналіз міжособистісного спілкування.
4. Що таке спілкування? Його визначення, структура та основні функції.
5. Проаналізувати практичне значення спілкування у вирішенні життєвих і професійних завдань.
6. Охарактеризуйте спілкування як одну з основних потреб особистості.
7. Розкажіть про спілкування, як засіб задоволення інших людських потреб.

Скласти план і підготувати наукове повідомлення (до 10 хв.) на тему:

1. Феномен спілкування
2. Соціально-психологічні аспекти спілкування.
3. Етичні принципи ефективного спілкування.
4. Вплив соціокультурного середовища на характер спілкування
5. Прокоментувати вислови відомих науковців про феномен спілкування.
6. Підготуватися до групової дискусії, де кожен студент має аргументовано захистити свою думку щодо того, наскільки важливим є спілкування для особистого розвитку та самореалізації.
7. Проаналізуйте, як використання соціальних медіа впливає на ваші комунікативні потреби. Напишіть короткий звіт про позитивні та негативні аспекти цього впливу.

Література:

1. Волошенко М., Азаркіна О. Психологія професійного спілкування: навчальний посібник. Херсон: Олді-Плюс, 2021. 280 с.
2. Курова А.В. Психологія спілкування: навчально-методичний посібник. Одеса: Фенікс, 2020. 79 с.

3. Цимбалюк І. М. Психологія спілкування: Навч. посібник. Київ : ВД «Професіонал», 2004. 304 с.

Практичне заняття 2. Співвідношення спілкування та комунікації: теоретичний аспект (4 год.)

Мета заняття: Розглянути термінологію понять спілкування та комунікація. Ознайомити студентів із основними теоретичними підходами до аналізу співвідношення понять «спілкування» та «комунікація». Визначити сутність, структуру та функції спілкування та комунікації. Розкрити відмінності та взаємозв'язок між спілкуванням як соціально-психологічним процесом і комунікацією як передачею інформації. Сформувати у студентів здатність аналізувати приклади спілкування та комунікації у різних контекстах. Розвивати вміння застосовувати отримані знання у практичній діяльності та дослідницькій роботі.

Питання:

1. Що таке комунікація? Які основні елементи процесу комунікації?
2. Поняття комунікації: сутність, основні аспекти та цілі.
3. Спільні риси та відмінності між поняттями «спілкування» та «комунікація».
4. Рівні спілкування та комунікації: від інтраперсонального до масового
5. Основні теоретичні підходи до вивчення спілкування та комунікації (психологічний, соціологічний, лінгвістичний тощо).
6. Канали та засоби комунікації у процесі спілкування.
7. Практичні приклади взаємодії спілкування та комунікації в різних сферах діяльності.
8. Значення спілкування та комунікації для особистісного та професійного розвитку.

Скласти план і підготувати наукове повідомлення (до 10 хв.) на тему:

1. Спілкування в умовах цифровізації: виклики та перспективи.
2. Спілкування як комунікація.
2. Види комунікації.
4. Спілкування як основа ефективної комунікації.
5. Аналітичні моделі комунікації (лінійна, інтерактивна та транзакційна комунікативна модель).
6. Опишіть спілкування як процес обміну інформацією.
7. Назвіть та охарактеризуйте види комунікації.
8. Які основні моделі комунікації ви знаєте?
9. Які методи можна використовувати для підтримки позитивної комунікації в команді?

Література:

1. Зливков В.Л. Лукомська С.О. Психологія спілкування педагога: інтерактивний підхід: навчальний посібник. Київ, Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2018. 353 с.
2. Кручек В.А. Психолого-педагогічні основи міжособистісного спілкування: навчальний посібник. К. : ДАКККіМ, 2010. 273 с.
3. Марценюк М.О. Психологія міжособистісного спілкування: термінологічний словник. Мукачево: МДУ, 2017. 14 с.
4. Савенкова Л.О. Психологія спілкування: навч. посіб. Київ: КНЕУ, 2015. 309 с.
5. Психолого-педагогічний супровід обдарованих дітей: тестові завдання для перевірки знань та умінь здобувачів освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти денної (заочної) форми навчання спеціальності 015 Професійна освіта/ ДБТУ ; уклад. І.О. Данченко, Н.Г. Грабар. – Харків, 2024. – 36 с.

Практичне заняття 3. *Комунікативний аспект спілкування* **(4 год.)**

Мета заняття: Надати студентам знання про сутність комунікативного аспекту спілкування, його структуру та функції. Охарактеризувати основні принципи та етапи ефективної комунікації. Розкрити значення вербальних і невербальних засобів комунікації в процесі спілкування. Сформувати вміння аналізувати комунікативні ситуації та визначати фактори, що впливають на їхню результативність. Розвивати практичні навички встановлення контакту, підтримки діалогу, активного слухання та подолання бар'єрів у спілкуванні.

Питання:

1. Охарактеризуйте діалогічне та монологічне мовлення.
2. Як адаптувати стиль спілкування до аудиторії?
3. Яку роль відіграє зворотний зв'язок у спілкуванні?
4. Як емоції впливають на комунікативний процес?
5. Як стереотипи або упередження можуть впливати на якість спілкування?
6. Як культурні відмінності впливають на комунікативний процес?
7. Пройти тест для визначення рівня власної комунікативної компетентності.

Скласти план і підготувати наукове повідомлення (до 10 хв.) на тему:

1. Спілкування як механізм соціалізації особистості.
2. Особливості мовлення в соціально орієнтованому спілкуванні.
3. Мовлення як засіб утвердження соціального статусу.
4. Комунікативна компетентність як основа успішного спілкування.
5. Мовленнєвий закон як система комунікативних якостей мовлення.
6. Спільні риси комунікативності та комунікабельності.

Література:

1. Грабар Н. Г. Комунікативність – важливий аспект компетенції викладача

// Наукові засади підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва [Електронний ресурс] : матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф., 29 листопада 2024 р. / Держ. біотехнологічний ун-т. – Електрон. дані. – Харків, 2024. – С. 80-82.

2. Кручек В.А. Психолого-педагогічні основи міжособистісного спілкування: навчальний посібник. К. : ДАКККіМ, 2010. 273 с.

3. Луців С. Педагогічне спілкування як засіб формування мовної особистості. Проблеми підготовки сучасного вчителя. № 9 (Ч. 2), 2014. С. 167–172.

4. Пономарьов О. С. Філософія комунікативної компетенції // Філософія спілкування: Філософія. Психологія. Соціальна комунікація. 2016. № 9. С.53–60.

Практичне заняття 4. Розвиток навичок і вмінь інтерактивного спілкування (2 год.)

Мета заняття: Розвинути розуміння студентами інтерактивного аспекту спілкування, ознайомити їх із ключовими принципами, стратегіями та техніками ефективної взаємодії, а також сформуванню навички конструктивного діалогу та співпраці. Розглянути основні форми та принципи інтерактивної взаємодії.

Питання:

1. Виконати вправи на активне слухання та зворотний зв'язок.
2. Розіграти рольові ситуації для аналізу інтерактивних моделей спілкування.
3. Обговорити конкретні приклади ефективної та неефективної інтеракції.
4. Проаналізувати механізми побудови діалогу, кооперації та вирішення конфліктів.

Скласти план і підготувати наукове повідомлення (до 10 хв.) на тему:

1. Ефективне спілкування: теоретичні основи та практичне застосування.
2. Опишіть психологічний вплив, який здійснюють один на одного співрозмовники під час спілкування.
3. Охарактеризуйте різні способи психологічного впливу учасників спілкування один на одного.
4. Охарактеризуйте спілкування як взаємодію, розкажіть про існуючі типи взаємодії під час спілкування.
5. Охарактеризуйте психологічні засоби впливу засобів масової інформації та споживачів інформації.
6. Проаналізуйте способи впливу (зараження, навіювання, наслідування) в медіа (наприклад, телевізійні реклами, соціальні мережі, новини). Виберіть конкретний приклад (відео, реклама, пост) і оцініть, які методи впливу

використовуються, як ці методи можуть впливати на сприйняття та поведінку глядачів або читачів?

Література:

1. Курова А.В. Психологія спілкування: навчально-методичний посібник. Одеса: Фенікс, 2020. 79 с.
2. Цимбалюк І. М. Психологія спілкування: Навч. посібник. Київ : ВД «Професіонал», 2004. 304 с.
3. Щербан Т.Д. Психологія міжособистісного спілкування: навч.посіб. Мукачево:МДУ, 2018. 211 с.

Практичне заняття 5. Розвиток навичок і вмінь перцептивного спілкування (2 год.)

Мета заняття: Розкрити сутність перцептивного аспекту спілкування, пояснити механізми сприйняття й розуміння іншої людини в процесі взаємодії, а також розвинути усвідомлення ролі емпатії, соціальної перцепції та стереотипів у міжособистісному спілкуванні. Розглянути психологічні механізми сприйняття іншої людини: ідентифікацію, емпатію, рефлексію. Пояснити вплив соціальних стереотипів і атрибутцій на формування уявлень про інших людей.

Питання:

1. Вивчити основні помилки соціального сприйняття (ефект ореолу, стереотипізація, проекція).
2. Розібрати приклади впливу перцептивного аспекту на реальні комунікативні ситуації.
3. Обговорити техніки розвитку емпатії та вдосконалення навичок рефлексії.
4. Розкажіть про стереотипи та упередження у сприйманні іншої людини.

Яку роль вони відіграють у спілкуванні?

Творче завдання: Проведіть опитування серед своїх одногрупників або знайомих про соціальні стереотипи, які вони мають щодо різних груп людей (наприклад, професій, національностей, вікових груп). Напишіть короткий звіт, у якому: опишіть виявлені стереотипи; проаналізуйте, як ці стереотипи впливають на сприйняття інших людей; розробіть рекомендації для зменшення негативного впливу соціальних стереотипів на спілкування.

Скласти план і підготувати наукове повідомлення (до 10 хв.) на тему

1. Взаємозв'язок перцептивного аспекту із комунікативними та інтерактивними аспектами спілкування.
2. Що таке соціальна перцепція? Які її механізми?
3. Що таке каузальна атрибутція? Які види вона має? Охарактеризуйте помилки каузальної атрибутції.

4. Розкажіть про ефект першого враження про людину. Яку роль він має у спілкуванні? Що впливає на формування першого враження?

5. Розкажіть про стереотипи та упередження у сприйманні іншої людини. Яку роль вони відіграють у спілкуванні?

Література:

1. Савенкова Л.О. Психологія спілкування: навч.посіб. Київ: КНЕУ, 2015. 309.
2. Цимбалюк І. М. Психологія спілкування: Навч. посібник. Київ : ВД «Професіонал», 2004. 304 с.
3. Щербан Т.Д. Психологія міжособистісного спілкування: навч.посіб. Мукачево:МДУ, 2018. 211 с.

Практичне заняття 6. Спілкування та індивідуальні якості особистості. (4 год.)

Мета заняття: Ознайомити студентів із впливом індивідуальних якостей особистості на процес спілкування, розкрити роль темпераменту, характеру, мотивації та емоцій у міжособистісній взаємодії, а також сприяти розвитку навичок ефективного спілкування з урахуванням особистісних особливостей. Ця тема допоможе студентам краще розуміти себе й інших, а також сприятиме формуванню компетентності у спілкуванні в різних соціальних і професійних контекстах.

Питання:

1. Темперамент і спілкування.
2. Характер і спілкування.
3. Здібності і спілкування.
4. Темперамент, характер та виховання.

Скласти план і підготувати наукове повідомлення (до 10 хв.) на тему:

1. Розкажіть про прояв типу темпераменту у спілкуванні.
2. Розкажіть про вплив рис характеру особистості на цілі, процес її спілкування та його ефективність.
3. Охарактеризуйте комунікативні здібності особистості.
4. Вивчити типології темпераменту та стилі спілкування, характерні для кожного типу.
5. Проаналізувати вплив позитивних і негативних рис характеру на комунікативний процес.
6. Обговорити стратегії ефективної взаємодії з людьми з різними індивідуальними якостями.
7. Розглянути приклади адаптації стилів спілкування в професійному середовищі.

Творче завдання. Опишіть три конкретних ситуації, де ваші індивідуально-психологічні характеристики (темперамент, характер, здібності) вплинули на результат спілкування. Проаналізуйте, як ці характеристики допомогли або перешкоджали в кожному випадку.

Література:

1. Курова А.В. Психологія спілкування: навчально-методичний посібник. Одеса: Фенікс, 2020. 79 с.
2. Максименко С.Д. Загальна психологія : навч. посібник Київ: Центр учбової літератури, 2008. 272 с.
3. Цимбалюк І. М. Психологія спілкування: Навч. посібник. Київ : ВД «Професіонал», 2004. 304 с.
4. Щербан Т.Д. Психологія міжособистісного спілкування: навч.посіб. Мукачево:МДУ, 2018. 211 с.

Практичне заняття 7. *Комунікативні особливості діяльності педагога (4 год.)*

Мета заняття: Ознайомити студентів з вищезазначеною темою, сприяти міцному засвоєнню знань. Роль у професійній та особистій сфері. Розвиток комунікативності та комунікабельності. Зазначити про важливість розвитку як комунікативності, так і комунікабельності для успішної взаємодії, як у професійній, так і в особистій сферах життя.

Питання:

1. Термінологічні ознаки понять комунікативність та комунікабельність.
2. Стил спілкування як чинник ефективності професійного спілкування.
3. Стили професійного спілкування.
4. Поняття мови та мовлення. Функції мовлення.
5. Види та форми мови: розмовна мова, літературна мова, штучні мови, усна мова, письмова мова, внутрішнє мовлення, зовнішнє мовлення.
6. Яке значення має емпатія у міжособистісному спілкуванні?

Скласти план і підготувати наукове повідомлення (до 10 хв.) на тему:

1. Методи підвищення комунікабельності: участь у групових активностях, усвідомлення своїх емоцій та вдосконалення навичок соціальної адаптації.
3. Розкажіть про функції мови та мовлення. Назвіть функції мовлення.
4. Комунікативні ознаки культури мовлення.
5. Комунікативність як ключова компетентність у професійній діяльності педагога.
6. Комунікабельність як фактор, що сприяє побудові гармонійних стосунків у колективі та соціальному житті.

Література:

1. Волошенко М., Азаркіна О. Психологія професійного спілкування: навчальний посібник. Херсон: Олді-Плюс, 2021. 280 с.
2. Данченко І.О. Дидактичні основи формування дослідницької компетентності майбутніх фахівців аграрної сфери в умовах дистанційного навчання // Управління якістю підготовки фахівців в умовах цифрової педагогіки : матеріали Всеукр. наук.-метод. інтернет-конф., м. Харків, 22-23 груд. 2021 р. Харків : КП Міська друкарня, 2021. С. 99-102
3. Луговий В.І. Компетентності та компетенції: поняттєво-термінологічний дискурс / Вища освіта України. Київ: Гнозис, 2009. № 3 (додаток 1). С. 8 –14.
4. Романовський О.Г., Грень Л.М., Серєда Н.В. Професійно-етичні засади педагогічної діяльності: текст лекцій. Харків: НТУ «ХПІ». 2020. 148 с.
5. Савєнкова Л.О. Психологія спілкування: навч. посіб. Київ КНЕУ, 2015. 309 с.

Розділ 2. Культура та техніка мовлення

Практичне заняття 8. *Розвиток навичок і умінь вербального спілкування (4 год.)*

Мета заняття: Вербальне спілкування є основою людської взаємодії, ефективність якої залежить від уміння правильно використовувати мовні засоби, враховуючи контекст і потреби співрозмовника. Функції вербального спілкування. Роль вербального спілкування у професійній сфері. Значення мови для педагогів,

Питання:

1. Опишіть спілкування як процес обміну інформацією.
2. Значення активного слухання у міжособистісному спілкуванні
3. Визначення вербального спілкування як обміну інформацією за допомогою мовних засобів.
4. Роль мови як основного інструменту взаєморозуміння між людьми.

Скласти план і підготувати наукове повідомлення (до 10 хв.) на тему:

1. Історія публічного виступу як комунікативної практики
2. Вербальні й невербальні засоби спілкування у професійній діяльності педагога. Гендерні аспекти спілкування.
3. Охарактеризуйте такі види та форми мови: розмовна мова, літературна мова, штучні мови, усна мова, письмова мова, внутрішнє мовлення, зовнішнє мовлення.
4. Функції вербального спілкування.
5. Особливості вербального спілкування.

Література:

1. Волошенко М., Азаркіна О. Психологія професійного спілкування: навчальний посібник. Херсон: Олді-Плюс, 2021. 280 с.
2. Соціальний капітал. Теорія міжособистісного простору. Пйотр Штомпка. Видавництво: Дух і Літера, 2022. 400 с.
3. Теслюк В.М. Основи красномовства : навчальний посібник. – Київ : Видавництво Ліра-К, 2021. – 282 с.

Практичне заняття 9. Особливості невербальної комунікації (4 год.)

Мета заняття: Розглянути невербальне спілкування як процес передачі інформації, емоцій і ставлення без використання слів, через жести, міміку, пози, тон голосу, погляд та інші невербальні засоби. Воно відіграє ключову роль у спілкуванні, підсилюючи або замінюючи вербальну комунікацію.

Питання:

1. Роль невербальних засобів у міжособистісному спілкуванні.
2. Особливості та функції невербальної комунікації.
3. Основні канали невербальної комунікації.
4. Кінесика. Міміка. Контакт очима. Поза. Жести. Такесика.
5. Часова структура спілкування.
6. Розміщення учасників взаємодії.

Скласти план і підготувати наукове повідомлення (до 10 хв.) на тему:

1. Які є особливості невербальної комунікації? Які функції виконує невербальна комунікація?
2. Розкажіть про кінесику, міміку, контакт очима, пози, жести у спілкуванні
3. Розкажіть про такесику, часову структура спілкування, розміщення учасників взаємодії під час спілкування.

Творче завдання. Зробіть відеозапис короткої взаємодії (2-5 хвилин) між двома людьми, аналізуючи як вербальні, так і невербальні елементи їхньої комунікації (з дозволу осіб, які спілкуються) або знайдіть фрагмент спілкування між двома людьми у кіно. Визначіть, які невербальні засоби спілкування використовують ці люди. Як ці сигнали підсилюють або суперечать вербальному повідомленню.

2. Створіть два сценарії розмови: один, у якому невербальна комунікація повністю відповідає змісту, та інший, де невербальні сигнали суперечать сказаному. Підготуйтеся до представлення сценаріїв на занятті та подальшого обговорення, як це впливає на сприйняття комунікації. Завдання можна виконувати у парах.

Література:

1. Бутузова Л. П., Харипончук К. М. Невербальна комунікація педагога як

засіб формування його авторитету // Global science: prospects and innovations. Proceedings of the 4th International scientific and practical conference. Cognum Publishing House. Liverpool, United Kingdom. 2023. Pp. 557-566

2. Ковалинська І. В. Невербальна комунікація. – Київ: Вид-во «Освіта України», 2014. – 289 с.

4. Теслюк В.М. Основи красномовства : навчальний посібник. – Київ : Видавництво Ліра-К, 2021. – 282 с.

Практичне заняття 10. Бар'єри та труднощі спілкування (4 год.)

Мета заняття: Мета спрямована на формування у студентів глибокого розуміння причин комунікативних труднощів та розвиток їхньої здатності ефективно будувати міжособистісні стосунки. Мета спрямована на формування у студентів глибокого розуміння причин комунікативних труднощів та розвиток їхньої здатності ефективно будувати міжособистісні стосунки. Труднощі у спілкуванні. Зв'язок наявності труднощів міжособистісного спілкування з фактом порушення міжособистісних відносин. Сором'язливість та нерішучість, сором'язливість та замкненість. Безсоромність та агресивність. Причини самотності.

Питання:

1. Які є шляхи виходу з ситуації утрудненого спілкування?
2. Що таке бар'єри спілкування? Назвіть їх та охарактеризуйте.
3. Вихід з ситуації утрудненого спілкування.
4. Деформації спілкування.
5. Що таке труднощі спілкування? Назвіть їх та охарактеризуйте.

Скласти план і підготувати наукове повідомлення (до 10 хв.) на тему:

1. Бар'єри в процесі спілкування та шляхи їх подолання.
2. Сформувані розуміння основних проблем і бар'єрів, що виникають у процесі комунікації.
3. Самотність: основні причини.
4. Бар'єри у спілкуванні.
5. Труднощі спілкування: основні причини.
6. Труднощі міжособистісного спілкування.
7. Труднощі спілкування (порушення спілкування, залежність труднощів від віку особистості).

Література:

1. Грабар Н. Г. «Культура спілкування»: історія пошуку поняття // Світ соціал. комунікацій : наук. журн. Т. 6. Київ : КиМУ, ДонНУ, 2012. С. 9-12.
2. Сергеєнкова О.П. Педагогічна психологія. Київ : ЦУЛ, 2012. 320 с.
3. Грабар Н. Г. Комунікативність – важливий аспект компетенції викладача

// Наукові засади підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва [Електронний ресурс] : матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф., 29 листопада 2024 р. / Держ. біотехнологічний ун-т. – Харків, 2024. – С. 80-82.

4. Токарева Н.М. Основи педагогічної психології: навчально-методичний посібник. Кривий Ріг, 2013. 223 с.

5. Цимбалюк І. М. Психологія спілкування: Навч. посібник. Київ : ВД «Професіонал», 2004. 304 с.

Практичне заняття 11. Ефективне і неефективне спілкування (2 год.)

Мета заняття: Ефективне і неефективне спілкування у професійній діяльності. Розкрити ділове спілкування як процес обміну інформацією між людьми в межах професійної діяльності з метою досягнення певних цілей. Роль ефективного спілкування. Основні навички для ефективного ділового спілкування. Форми ділового спілкування.

Питання:

1. Назвіть принципи ефективного спілкування.
2. Основні особливості ділового спілкування.
3. Діалогічні (ділова бесіда, телефонна розмова, нарада, переговори, інтерв'ю, дискусія, прес-конференція) види ділового спілкування
4. Що таке деформації спілкування?
5. Неефективне спілкування в педагогічній діяльності.

Скласти план і підготувати наукове повідомлення (до 10 хв.) на тему:

1. Поняття про ефективне та неефективне спілкування.
2. Психологічні особливості ефективного спілкування.
3. Поширені труднощі неефективного спілкування.
4. Монологічні (вітальна промова, презентація, інформаційна промова, доповідь) види ділового спілкування.

Література:

1. Кубрак О. В. Етика ділового та повсякденного спілкування: [навчальний посібник для ВНЗ] / О. В. Кубрак. Суми: Університетська книга, 2019. 222 с.
2. Пентилюк М., Маруніч І., Гайдаєнко І. Ділове спілкування та культура мовлення. Київ, 2019. 244 с.
3. Професійна та педагогічна етика: навч.-метод. посіб. / О.О. Базалук, О.П. Кравченко, Л.М. Харченко. Переяслав-Хмельницький (Київ.обл.) : «Видавництво КСВ», 2019. 85 с.
4. Чмут Т.К., Чайка Г.Л. Етика ділового спілкування: навчальний посібник. Київ: Вікар, 2002. 223 с.

Практичне заняття 12. Психологічні аспекти переговорного процесу (2 год.)

Мета заняття: Розглянути суть та цілі переговорного процесу. Навчити студентів: розуміти психологічну природу переговорів і роль емоцій, мотивації та когнітивних установок у їхньому перебігу; використовувати психологічні методи для зменшення напруження та підвищення ефективності взаємодії; розпізнавати маніпулятивні техніки в переговорах і протидіяти їм; розробляти стратегії досягнення взаємовигідних домовленостей; аналізувати і враховувати індивідуальні відмінності учасників переговорного процесу. Ця тема сприятиме розвитку у студентів як теоретичного розуміння психологічних аспектів переговорів, так і практичних навичок їх ефективного ведення.

Питання:

1. Суть та цілі переговорного процесу.
2. Маніпуляції та способи їх уникнення.
3. Психологічні чинники успішних переговорів.
4. Методи впливу в переговорах.
5. Домовленість та підготовка до ділових зустрічей.
6. Проведення ділових зустрічей.

Скласти план і підготувати наукове повідомлення (до 10 хв.) на тему:

1. Сприйняття та когнітивні упередження.
2. Емоції та їх вплив на прийняття рішень.
3. Роль довіри, впевненості та асертивності.
4. Історія зародження переговорів .
5. Особливості проведення ділових переговорів.
6. Психологічне підґрунтя переговорів із старшокласниками.
7. Основні прийоми сприйняття партнера при веденні переговорів.

Література:

1. Блінов О. А. Психологічне забезпечення переговорного процесу : навч. посіб. Київ : НАУ, 2013. 255 с.
2. Богінська, Лариса. Управління і партнерство. Роль адміністрації, педагогів, учнів та батьків у формуванні організаційної культури навчального закладу// Методист. 2017. № 2. С. 53-57
3. Кушнір Р. Великий оратор, або як говорити так, щоб Вам аплодували стоячи [нав.пос.] / Р. Кушнір. Дрогобич: Коло, 2019. 258 с.
4. Кеннеді Г. Домовлятися завжди. Як досягти максимуму в будь-яких перемовинах [перекл. Тетяни Микитюк]. Київ: Прогрес, 2020. 234 с.
5. Кубрак О. В. Етика ділового та повсякденного спілкування: [навчальний посібник для ВНЗ] / О. В. Кубрак. Суми: Університетська книга, 2019. 222 с.
6. Чмут Т. К., Чайка Г. Л. Етика ділового спілкування: Навч. посібник. 3-є вид., перероб. і доп. Київ : Вікар, 2003. 223 с.

Практичне заняття 13. Спілкування в конфліктних ситуаціях (4 год.)

Мета заняття: Ознайомити студентів із поняттям конфлікту, причинами його виникнення, типами та динамікою розвитку. Сформувати навички конструктивного спілкування у конфліктних ситуаціях, уміння аналізувати конфлікт і застосовувати стратегії його вирішення. Розглянути основні види конфліктів. Ця тема допоможе студентам навчитися ефективно взаємодіяти в конфліктних умовах, розвивати комунікативні навички та формувати конструктивний підхід до вирішення складних ситуацій.

Питання:

1. Комунікативні стратегії у конфліктних ситуаціях:
 - 1.а. Активне слухання як інструмент зниження напруги.
 - 1.б. Використання емпатії та підтримки.
 - 1.в. Відкрите обговорення потреб і очікувань.
2. Типи конфліктів: внутрішньоособистісні конфлікти.
3. Міжособистісні конфлікти.
4. Групові та організаційні конфлікти.
5. Позитивні та негативні аспекти конфлікту.
6. Фази конфлікту: передконфліктна, активна, постконфліктна.
7. Визначити поняття «конфлікт» і його основні характеристики.

Скласти план і підготувати наукове повідомлення (до 10 хв.) на тему

1. Агресивно-конфліктна взаємодія. Джерела агресивності. Закономірності агресивної поведінки.
2. Культура спілкування як засіб запобігання конфліктів та розвитку міжособистісних стосунків.
3. Профілактика конфліктів: Створення культури відкритого спілкування.
4. Розглянути конкретні приклади конфліктних ситуацій і проаналізувати їх причини.
5. Обрунтувати техніки активного слухання та емпатійного реагування у конфліктах.
6. Відпрацювати стратегії ведення переговорів у конфліктних умовах.
7. Освоїти техніки управління емоціями для зниження напруження.
8. Види конфліктів.
9. Типи конфліктів за змістом
10. Стратегії поведінки в конфліктній ситуації.

Література:

1. Грабар Н.Г. Становлення комунікаційної єдності культури як основа діалогічного спілкування //Культура ХХІ століття: крізь різноманіття : колективна монографія [за наук. ред. В.О. Ільганаєвої]. Харків:

«Міськдрук», 2017. С. 76–103.

2. Котлова Л.О. Психологія конфлікту: курс лекцій : Навчальний посібник. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. – 112 с

3. Романовський О.Г., Грень Л.М., Серета Н.В. Професійно-етичні засади педагогічної діяльності: текст лекцій. Харків: НТУ «ХПІ». 2020. 148 с.

4. Скібіцька Л. І. Конфліктологія: Навчальний посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2007.

Особливості роботи з джерелами інформації

В процесі освоєння нових сфер знань необхідно вивчати літературу, яка дає відповіді на питання пов'язані з вивченням матеріалу або науковим пошуком.

Перш за все при роботі з літературними джерелами необхідно навчитися працювати з бібліографією. Бібліографія - перелік різних інформаційних документів із вказівкою таких даних: прізвище й ініціали автора, назва джерела, місце видання, видавництво, рік видання, обсяг джерела в сторінках. На основі бібліографії ви можете відповісти на ряд суттєвих питань:

- Що варто прочитати?
- Які дослідження даної теми вже проведені?
- Які вчені працюють у даній області знань?

У якій послідовності читати? Для відповіді на це запитання слід користуватись принципом: «від простого - до складного, від загального - до конкретного».

Домогтися розуміння складного наукового тексту можна використовуючи такі прийоми:

- викласти текст у тезовій формі;
- розсікти важкий фрагмент на логічні частини;
- скласти схему взаємозв'язку частин тексту;
- розмітити текст кольоровими маркерами;
- переказати хід думок автора іншій особі.

Запис прочитаного робиться зазвичай у кількох стандартних формах – анотація, виписка, конспект, наукове реферування, науковий огляд.

Анотація – це коротка характеристика друкованого твору з погляду змісту, призначення, форми й інших особливостей. Рекомендації по написанні анотації:

- передати відношення автора анотації до матеріалу;
- відзначити мету, практичну цінність роботи.

Виписка – короткий або повний зміст окремих фрагментів (глав, сторінок) інформації. Рекомендації по оформленні виписок:

- точно вказувати реквізити джерела;
- робити на одній стороні аркуша;
- робити на картках або у файлах;
- систематизувати відповідно до плану дослідження;
- завести окремі папки по розділах дослідження.

Конспект - стислий виклад основних ідей матеріалу, що досліджується, найістотнішої його інформації. Рекомендації:

- текст передавати своїми словами;
- головне - виділити раціональне зерно;
- передбачити поповнення тексту (новим матеріалом, своїми пропозиціями, аналізом);
- писати на одній стороні аркуша.

Алгоритм підготовки усної доповіді

Доповідь – це прилюдне повідомлення на певну тему. Доповідь – один із найпоширеніших жанрів (форм) усного висловлювання. Учені зазначають, що доповідь може бути: 1) політичною; 2) діловою; 3) звітною; 4) науковою.

Найпоширенішою є така структура доповіді: вступ, основна частина, висновок. У вступі потрібно визначити тему доповіді, причини її вибору, вказати актуальність проблеми, її значення, сформулювати мету доповіді, викласти історію питання. В основній частині — подати характеристику проблеми (виділити основний аспект проблеми, а потім — основні положення, які детально і послідовно проаналізувати). Висновки мають бути чіткими, лаконічними. Рекомендується повторити основну думку, а потім підсумувати найбільш важливі положення.

Підготовку до виголошення доповіді почніть заздалегідь: продумайте структуру, зміст, зробіть помітки.

Складіть план доповіді, доберіть приклади, опрацюйте літературу з даної теми.

Часто в науці думки авторів розходяться щодо певної проблеми. Узагальніть це у вигляді схеми, таблиці, класифікації тощо. Укажіть свою думку з цього приводу.

Напишіть текст. Спробуйте виголосити доповідь наодинці, перевірте наголошування деяких слів, уточніть значення незнайомих слів.

Якщо головуючий не надасть стислої інформації про вас і тему вашої доповіді, зробіть це самі.

Вимоги щодо змісту, обсягу, оформлення реферату

Загальні вимоги:

1. Достатній теоретичний рівень. Необхідно розкрити тему, використовуючи підходи та наукові знання, загальновідомі в науковому дискурсі. Крім того, необхідно у повному обсязі розкрити основні поняття і

терміни, що стосуються проблеми реферативної роботи, користуючись понятійно-категоріальним апаратом, складеним у межах курсу «Філософія».

2. Дослідницький характер. Робота повинна містити: достатню кількість джерел (книг, статей та інших розробок) вітчизняних і зарубіжних авторів; систематизацію та аналіз різних думок і підходів, сформовану на цій основі власної точки зору; порівняння теоретичних поглядів різних вчень, розробку висновків, рекомендацій.

3. Грамотність оформлення. Робота не повинна містити граматичних і стилістичних помилок. Студент має дотримуватися правил цитування, оформлення зносок, списку літератури, що забезпечує розвиток культури оформлення наукових знань, необхідних для подальшої наукової і практичної діяльності.

4. Творчість і новаторство. У роботі належним чином має бути викладена власна точка зору студента, його висновки на основі досліджуваних ним концепцій. Студент має показати логіку переходу від концепцій, прийнятих у суспільстві, до власної нової позиції, яка має творчий характер і не є скопійованим матеріалом.

Зміст реферату (список рекомендованих тем):

1. Комунікативні стани особистості.
2. Теорії розвитку особистості в спілкуванні.
3. Роль емоційного інтелекту у спілкуванні.
4. Гендерні відмінності в спілкуванні.
5. Ефективне спілкування: критерії, техніки, методи.
6. Психологічні особливості спілкування через соціальні мережі.
7. Спілкування як провідний вид діяльності підлітка.
8. Маніпуляція як стиль спілкування.
9. Психодіагностичні методики в психології спілкування.
10. Механізми взаєморозуміння в процесі спілкування.
11. Психологічні особливості роботи з обдарованими учнями.
12. Психологічні основи проблемного навчання.
13. Спілкування і розвиток особистості.
14. Спілкування як потреба людини.
15. Комунікативні якості особистості.
16. Методи дослідження спілкування.
17. Спілкування як обмін інформацією.
12. Засоби спілкування: вербальні та невербальні.
13. Поняття мови та мовлення. Функції мовлення.
14. Розмовна мова, літературна мова. Штучні мови.
15. Усна мова. Письмова мова. Внутрішнє мовлення.
16. Діалогічне та монологічне мовлення.

17. Особливості невербальної комунікації. Функції невербальних повідомлень.
18. Нереклексійне слухання, мінімізація відповідей.
19. Реклексійне слухання: з'ясування, перефразування, резюмування, емпатія у спілкуванні.
20. Ідентифікація і реклексія як механізми взаєморозуміння.
21. Види психологічного впливу у спілкуванні: переконання, зараження, навіювання, наслідування, мода, чутки.
22. Маніпулятивне спілкування. Основні маніпуляції та засоби захисту від них.
23. Соціальні ролі. Рольове спілкування. Формальне спілкування
24. Основні правила ввічливості.
25. Основи професійного спілкування психолога.
26. Встановлення психологічного контакту у спілкуванні.
27. Етичні вимоги до спілкування педагога й вихованця.
28. Шляхи маніпулятивного впливу. Види психологічного протистояння впливу. (дискусія, реклексія).
29. Техніка способу вирішення проблемної ситуації у спілкуванні. 2. Типові помилки у спілкуванні.
30. Структура процесу комунікації.
31. Основні стратегії і способи взаємодії в процесі спілкування.
32. Поняття соціальної перцепції.
33. Структура соціально-перцептивного акту.
34. Механізми взаєморозуміння в процесі спілкування.
35. Ефекти соціальної перцепції.
36. Техніки ефективного спілкування.
37. Індивідуальний стиль спілкування.
38. Особистість у спілкуванні.
39. Специфіка обміну інформацією в комунікативному процесі.
40. Моделі комунікативного процесу.
41. Дефіцитне, дефективне і деструктивне спілкування

Оформлення реферату (обсяг, вимоги щодо кількості одиниць використаної літератури) :

Реферат виконують у науковому стилі мовлення в безособовій формі (розглянуто, доведено, наведено, запропоновано і т. д.). Обсяг повинен бути таким, щоб повністю розкрити суть тематики та містити всі необхідні структурні елементи. Рекомендовано не менше 10 та не більше 20 сторінок.

Текст реферативної роботи викладається державною мовою на стандартних аркушах формату А-4(210 x 297). Робота друкується шрифтом

Times New Roman, 14 кеглем; вирівнювання - “За шириною”; міжрядковий інтервал “Полуторний” (1,5 Lines); абзацний відступ – п’ять знаків (1,25 см); верхнє і нижнє поле – 2 см., лїве – 3 см, праве – 1 см. Абзацний відступ має бути однаковим у всьому тексті і дорівнювати п’яти знакам (1,25 см).

Скорочення слів та словосполучень мають відповідати чинним стандартам з бібліотечної та видавничої справи (наприклад: Міністерство внутрішніх справ України (далі – МВС).

Розділи та підрозділи мають містити заголовки, які належить точно відтворювати у змісті. Заголовки розділів, як правило, розміщують посередині рядка. Назви розділів друкують великими літерами без розділових знаків у кінці, без підкреслень. Заголовки розділів слід починати з належного відступу.

Структура реферату:

- титульна сторінка (має містити: назву профільного міністерства, назву вищого навчального закладу, назву кафедри, теми, прізвище, ім’я, по батькові автора, факультет на якому студент навчається, прізвище, ім’я, по батькові викладача);
- зміст реферату;
- вступ (обґрунтувати актуальність дослідження);
- основна частина;
- висновки і рекомендації;
- список використаної літератури (за останніми вимогами ВАК України). Рекомендована кількість джерел: не менше 10 та не більше 20.

Перелік електронних ресурсів

Бібліотека ім. В.І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>

Бібліотека ім. В.Г. Короленко. URL: <http://korolenko.kharkov.com/>

Бібліотека ДБТУ. URL: <https://library.khntusg.com.ua/>

Електронна бібліотека. URL: <http://lib.meta.ua/>

Студентська електронна бібліотека URL: <http://www.lib.ua-ru.net/studentu5.com/index.php?work=679>

http://www.referatcentral.org.ua/procedure_load.php?id=254

<http://www.ukrlit.vn.ua/article/990.html>

Навчальне видання

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ МІЖСОБИСТІСНОГО СПІЛКУВАННЯ

Методичні вказівки
до проведення практичних занять з дисципліни

Автори-укладачі

Грабар Наталя Григорівна
Данченко Ірина Олексіївна

Формат 60x84/16
Гарнітура Times New Roman
Папір для цифрового друку. Друк ризографічний.
Ум. друк. арк. _.
Тираж ___ пр.
Державний біотехнологічний університет
м. Харків, 61002, вул. Алчевських, 44